

Тульчинська С.О.

д.е.н., професор, професор кафедри економіки і підприємництва

Старченко А.О.

здобувачка кафедри економіки і підприємництва

КПІ ім. Ігоря Сікорського

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПУ ДО ФІНАНСУВАННЯ РОЗВИТКУ ДЛЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Малі та середні підприємства є дуже важливою складовою ринкової економіки. Вони забезпечують економічну стабільність країни, створюють робочі місця, наповнюють бюджети, насичують ринок товарами та послугами. Проте в Україні є багато проблем зі сприятливим середовищем для функціонування малого та середнього бізнесу, тому дослідження стану та проблем розвитку малого та середнього підприємництва (далі –МСП) є особливо актуальним в умовах фінансово-економічної кризи та діючого правового режиму воєнного стану.

Проблема бере свій початок з світової фінансової кризи 2008—2009 рр., яка дозволила виявити неефективність методів регулювання економіки в умовах глобалізації та загалом наявність вагомих структурних диспропорцій розвитку, що несуть потенційний деструктивний вплив на процеси розвитку підприємництва та національних економічних систем в цілому. Передусім це стосується малих та середніх підприємств, а саме регулювання їх діяльності. Така ситуація відбулася внаслідок існування взаємозалежності економічних систем окремих країн від зовнішніх ринків, зокрема, до таких країн належить Україна, що доводить високу залежність її економіки від динаміки глобального розвитку.

Залежність від інших країн також знаходить своє відображення у фінансуванні державою МСП, оскільки кредити українських комерційних банків не підходять для більшості підприємств малого та середнього бізнесу через свою недоступність, зокрема через високі відсоткові ставки, а також низьку привабливість вітчизняних МСП як позичальників, тому вітчизняним підприємницьким утворенням доводиться знаходити альтернативні джерела операційного капіталу. Більш того, фінансова криза стала причиною значної дестабілізації вітчизняної банківської системи, що в свою чергу обмежило потенціал до банківського кредитування тим самим збільшивши рівні його ризиковості, що, у результаті, призвело до різкого скорочення обсягів кредитування малих та середніх підприємств. Альтернативним джерелом фінансування для МСП стали міжнародні фінансові організації, де кредити виявилися набагато зручніші та вигідніші, ніж банківські. Найбільшим міжнародним кредитором МСП в Україні став Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР). Проте, на сьогоднішній день, держава також намагається надавати потрібні умови для розвитку МСП, наприклад, у рамках впроваджених законодавчих ініціатив щодо фінансової підтримки суб'єктів МСП.

Також показово, що в країнах ЄС малий та середній бізнес створює 40 – 67% ВВП, тоді як в Україні – 5 – 7 %. Саме маленька частка сегменту малого та середнього бізнесу у ВВП свідчить про те, що держава не забезпечує достатнього рівня підтримки підприємцям, а отже, не сприяє формуванню й зміцненню середнього класу.

Проте, незважаючи на суттєві проблеми, кількісні показники структури підприємницького сектору, які працюють на території України, протягом 2014–2022 рр. залишалася практично незмінною: малі підприємства становили 95 % від загальної сукупності підприємств, середні – майже 5 %. Але з повномасштабним вторгненням ситуація змінилася повністю: порівняно з 2020 р. їхня кількість протягом 2022 р. зменшилася майже на третину, зокрема середніх підприємств стало менше на 17 %, малих – на 31 %. Хоча, варто зазначити, подібна тенденція спостерігалася ще в передвоєнний період, особливо стосовно малих суб'єктів підприємництва [1].

Аналізуючи сучасні статистичні виміри проведені серед представників МСП, останніми були виокремлені наступні найбільш впливові проблеми, які виникають під час фінансово-економічної кризи, серед них такі: блокування податкових накладних (31,3 % підприємств стикнулись із цією проблемою), ця проблема посідає перше місце; проблема логістики, яка ускладнюється з плином часу (на неї вказали 25% респондентів); почастишали випадки відмови державних органів у бронюванні ключових співробітників (19,8 % підприємств стикнулись із цією проблемою). Першочерговими завданнями для влади підприємці вважають вирішення проблем корупції (66,7 %) та покращення доступу до кредитних ресурсів (42,4 %). Також значна частка підприємців вказала на необхідність проведення судової (36,4 %) та податкової (32,5 %) реформ, запровадження е-бронювання (32,6 %), посилення мораторію на перевірки бізнесу з боку Державної податкової служби та Бюро економічної безпеки (29,3 %), прискорення руху товарів через митницю (26,4 %) [2].

Загалом, домінуючим фактором виникнення, означених вище проблем стійкого функціонування МСП в Україні є дія правового режиму воєнного стану й зумовлені ним активні бойові дії, що спричинили значне скорочення кількості господарюючих суб'єктів, істотне переформатування та ускладнення сформованих логістичних коридорів та ланцюгів постачання, активну релокацію підприємств у більш безпечні регіони, що у своїй сукупності результувало у масивному скороченні національного соціально-економічного потенціалу [3, с. 99].

На сьогодні національна економічна система перебуває в умовах фінансової кризи, спричиненої повномасштабним вторгненням, що зумовлює наявність об'єктивної потреби серед суб'єктів МСП у додатковому фінансуванні основної діяльності. Серед імплементованих прикладних рішень відповідної проблеми наразі було впроваджено низку програм таких як: «Робота, яка передбачає надання грантів для започаткування бізнесу, розвитку підприємництва та навчання, спрямована на активізацію підприємницької діяльності та стимулювання створення робочих місць»; програма «Доступні кредити 5–7–9%» та програма «Доступний факторинг»; програма з релокації українських виробництв, які знаходяться у зоні активних бойових дій; державна компенсація за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб тощо.

Підсумовуючи вищевикладене, можна стверджувати, що забезпечення стійкого розвитку вітчизняного сектору МСП в Україні є пріоритетною складовою розвитку національної економічної системи, що потребує реалізації комплексних рішень, націлених на підтримку фінансової стабільності МСП та створення первинних передумов до їх сталого зростання.

Перелік посилань:

1. Сирветник-Царій В.В. Сучасні проблеми розвитку малого та середнього бізнесу в Україні як основного джерела робочих місць. *Економіка та суспільство*. № 2. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/2_ukr/33.pdf
2. Яценко Л. Д. Сучасні проблеми розвитку малого та середнього бізнесу в Україні як основного джерела робочих місць. *Національний інститут стратегічних досліджень*. 2024. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2024-05/malyi-i-seredniy-business_0.pdf
3. Тульчинська С. О., Солосіч О. С. Концептуальні засади забезпечення економічної безпеки підприємництва в умовах воєнного стану. *Економіка та управління підприємством. Науковий погляд: економіка та управління*. 2022. № 3 (79). С. 97–102. DOI: <https://doi.org/10.32782/2521-666X/2022-79-14>.